

תשא

אלא אם מותר לרחוץ פניו ורגליו ליפות את עצמו.

והאחרונים⁹ הוסיפו לבאר שיטת ה-
רמב"ם ע"פ גירסת כתב יד¹⁰ בש"ס שבת
שם „רוחץ . . פניו ידיו ורגליו משום
שנאמר¹¹ הכון לקראת אלקיך ישראל . .
כל פעל כו", דהרמב"ם גרים הכי בש"ס,
שרחיצה זו היא „שנאמר הכון לקראת
אלקיך ישראל", ולכן מפרש שהברייתא
שנוי לענין תפילה, ואילו להראב"ד ה-
גירסא כלפנינו שהובא רק הפסוק „כל
פעל ה' למענהו", ולכן מפרש שכוונת ה-
ברייתא אינה לענין חיוב לפני התפילה
אלא היתר ליפות את עצמו.

וצריך ביאור:

(א) מדוע לא הביא הרמב"ם את ה-
כתוב שהוא המקור לחידוש דין זה —
„משום שנאמר הכון לקראת אלקיך ישר-
אל" (וכמו שהובא בפי' הגאונים¹² וב-
ספרים דתלמידי רש"י¹³), ע"ד שהביאו
לקמן¹⁴ לענין תפלת בעל קרי?

א. כתב הרמב"ם בהל' תפלה, „חמ-
שה דברים מעכבין את התפלה . . טהרת
ידים כו", ולהלן שם מפרש: במה
דברים אמורים שאינו מטהר לתפלה
אלא ידיו בלבד בשאר תפלות חוץ מ-
תפלת שחרית אבל שחרית רוחץ פניו
ידיו ורגליו ואחר כך יתפלל. ובהשגות
שם: לא ידעתי רגליו למה.

במגדל עוז כ' על השגת הראב"ד
„ואני תלמידו מצאתי אותו שנוי בברייתא
תא בשמעתא בתרייתא דפרק במה טומ-
נין דאסיקנא סברי לה כי הא דתניא
רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום
בשביל קונוה משום שנאמר¹⁵ כל פעל ה'
למענהו".

וכתב ע"ז בכסף משנה: ולי נראה
דלא אישתמיטתי האי ברייתא להראב"ד
. . דלא לענין תפלה איתניא האי ברייתא
תא אלא לענין אם מותר לרחוץ פניו
ורגליו כדי ליפות את עצמו וכפירוש¹⁶.

ולפי' פלוגתת הרמב"ם והראב"ד היא
בפירוש הברייתא הנ"ל, דלדעת ה-
רמב"ם איתניא האי ברייתא לענין תפ-
לה, ולהראב"ד לא לענין תפלה איתניא

(9) בהבא לקמן ראה פרחי ציון (לר"פ פערלא)
לכפתור ופרח שם. תו"ש פרשתנו ל, כא אות קכב.

(10) הובא בדק"ס שבת שם.

(11) עמוס ד, יב.

(12) רב נטרונאי גאון, הובא בסדר רב עמרם
גאון בתחלתו (שבלי הלכט הערוגה הראשונה ענין
התפלה ס"א. ברכי יוסף אורח חיים סוס"ד. ועוד). תשובות
הגאונים באוצר הגאונים לברכות (תשובות) ס"י שסט
בתחלתו. וראה גם סידור הר"ג דיני תפלה וק"ש.
ספר האשכול הל' תפלה וק"ש ס"ד.

(13) מחזור וויטרי בתחלתו. וש"נ לספר הפרדס
(ע' שיח בהוצאת עהרנרייך) וסודר רש"י.

(14) פ"ד ה"ז.

(1) פ"ד ה"א.

(2) ה"ג.

(3) שבת נ, ב.

(4) משלי טז, ד.

(5) שבת שם. ועד"ז במאירי שם. ועוד.

(6) ראה מעשה רוקח לרמב"ם שם.

(7) עוד דיעות שס"ל שכוונת הרמב"ם היא ל-
ברייתא הנ"ל בשבת — כפתור ופרח פ"ה: מג"א
אורח חיים סוסק"א. וראה סדר משנה לרמב"ם שם.

(8) והגמ' מביאה זה לענין ליפות — וראה מעשה
רוקח וסדר משנה שם.

ועפ"ז מבאר²³, ד"כיון שכל כהן הי' צריך לקדש ידיו ורגליו קודם העבודה בשחרית ולכן צריך ליטול ידיו ורגליו בתפלת שחרית וכיון שכהן העובד כיון שנוטל ידיו שחרית שוב אין צריך לקדש כל היום, לכן לא תקנו בשאר התפלות רק נטילת ידים מפני שידים עסקניות" (ועפ"ז כ' שם שהגירסא ברמב"ם היא "רוחץ ידיו ורגליו", בהשמטת תיבת "ו-פניו", כיון שכהן מקדש רק ידיו ורגליו, ושכן נראה מההשגת הראב"ד שהשיג רק על "רגליו" ולא גם אמ"ש הרמב"ם ופניו²⁴).

והנה דין רחיצת ידים לפני התפלה מטעמא דהרשב"א, הביאו רבינו הזקן בשו"ע בהלכות נטילת ידים²⁵, וז"ל: כל

כדי שיעבדנו בידים נקיות."

עוד ספרים שביארו דברי הרמב"ם שהוא דומיא דקידוש ידים ורגלים דכהן — ספר המנוחה לרבינו מנחם (נדפס מכ"י, ירושלים, תשל"ו) לרמב"ם כאן. ש"ך עה"ת פרשתו ל, יח. פרח א"ח סצ"ב (ולי נראה דמשמע ל' להרמב"ם דומיא דקידוש דבעינו ידים ורגלים ה"נ תפלה. וממשיך, ואינו מחזור. ע"ש). וראה שו"ת נוב"א א"ח מהד"ת סק"מ (מבן המחבר). ועוד.

- (23) וראה ספר קובץ לרמב"ם כאן. ועוד.
(24) להעיר שברבינו מנחם שם הובא, והג"ה הראב"ד פניו ורגליו למה. ובסדר משנה כאן כ', ד"אפשר דבגירסתו (דהראב"ד) לא היתה בהכריתא כי אם רוחץ אדם פניו וידיו אבל תיבת ורגליו לא היתה בגירסתו ולכן השיגו הראב"ד מאין הרגלים".
(25) מהדו"ק ס"ד ס"א (וראה מהדו"ת שם ס"א) — והדין דשבת הביא בסוף הסימן כאן, ומפרשו כבפרש"י שהוא לא לענין תפלה, "רוחץ אדם פניו ורגליו" בכל יום בשביל כבוד קונו שנאמר (נח ט, ו) כי בצלם אלקים עשה את האדם" (כהובא בפרש"י שבת שם).

(ב) לפי גירסא זו בברייתא, אין חילוק לכאורה בין תפלת שחרית לתפלת מנחה כו', שהרי "הכון לקראת אלקיד ישראל" שייך גם לשאר התפלות¹⁵, וא"כ אינו מובן טעמו של הרמב"ם שכתב שדין זה הוא רק¹⁶ בשחרית¹⁷.

ב. בשו"ת ושב הכהן¹⁸ ביאר, דטעמו של הרמב"ם הוא כדברי הרשב"א¹⁹ שכ' בהחילוק דתפלת שחרית ותפלת מנחה וערבית, "לפי שבשחר אנו נעשים כבד" חדשה דכתיב²⁰ חדשים לבקרים רבה אמונתך. . . צריכים אנו להודות לו ית' על שבראנו לכבודו ולשרתו ולברך בשמו²¹ ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן הברכות שאנו מברכין בכל בוקר ובוקר ולפיכך אנו צריכים להתקדש ב-קדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו²²."

- (15) וכ"ה להג"י שלפנינו בסידור הרס"ג. אלא שלא הביא שם הפסוק "הכון לקראת אלקיד".
(16) ובדברי הגאונים הנ"ל כבר כתבו בכ"מ (בהנשמן בהערה 9. ועוד) שמסגנון הלשון משמע שמקורם מהך דברכות (יד, סע"ב ואילך) הרוצה לקבל עליו עול מ"ש שלימה כו', ולא מהך דשבת.
(17) ולהעיר שצ"ע הגירסא בכ"י "שנאמר הכון לקראת אלקיד ישראל" ליתא התיבות "בכל יום", דלא כהגירסא שלפנינו, רוחץ אדם פניו וידיו ורגליו בכל יום¹, שנפשטות הכוונה לפעם אחת ביום. אלא די"ל, שגם להרמב"ם (להפירוש שגריס הפסוק "הכון" גרסי², "בכל יום". וראה בארוכה סדר משנה שם.

- (18) ס"א.
(19) שו"ת ח"א סקצ"א. נעתק בב"י לטאו"ח ס"ד.
(20) איכה ג, כג.
(21) ע"פ לשון הכתוב (עקב י, ח) בנוגע לכהנים — כבהמשך לשון הרשב"א.
(22) ובאבודרהם (סדר שחרית של חול) כ' דומיא דכהן (גדול) שמקדש ידיו קודם העבודה וכן צריך שיקדש אדם ידיו קודם שיעבוד את הבורא ית'

(*) והשמיט "ידיו" שבגמ'. ובפשוט י"ל לפי שכבר נטל ידיו תיכף בבוקר כתוכן סימן זה.

ויש לומר, ששני שינויים אלה תלויים זב"ז, כדלקמן.

ג. החיוב ד"ורחצו אהרן ובניו גו' ו' רחצו גו' 28 – יש בו שני ענינים:

(א) לפי פשוטו, טעם רחיצה זו היא (כמ"ש הרמב"ן²⁹) „דרך כבוד של מעלה, כי כל הקרב לשולחן המלכים לשרתו כו' רוחץ ידי בבעבור היות הידים עסק-ניות כו'". ויש לומר שבזה נכלל לא רק נקיות כפשוטה אלא גם גדר טהרה³⁰, כמו טהרה מטומאה שהיא ע"י טבילה. ולפי זה הרי קידוש ידים ורגלים הוא מעין ענין הטבילה³¹ שצ"ל לפני הכניסה לעזרה לעבודה, אף על פי שהוא טהור³².

(ב) מלשון התרגום³³, „ויקדשון כו' 34 ומלשון חז"ל³⁵, „קידוש ידים ורגלים" משמע, שאין זה ענין של טהרה בלבד, אלא יש כאן תוס' קדושה ע"י רחיצה זו. והנפק"מ ביניהם י"ל, דלענין דין

אדם הקם ממטתו שחרית בין עשה צרכיו ובין לא עשה צרכיו צריך לרחוץ ידיו . . מן הכלי ואפילו אינו רוצה ל- התפלל עד לאחר כמה שעות לפי שכל אדם כשהקב"ה מחזיר לו נשמתו נעשה כבד"י חדשה כמ"ש חדשים לבקרים כו' שהאדם מפקיד נשמתו עיפה והקב"ה מחזיר לו חדשה ורגועה כדי לעבוד להשי"ת בכל יכולתו ולשרתו כל היום הזה כי זה כל האדם, לפיכך צריכים אנחנו להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי כדי לעבוד עבודתו ולשרתו כמו כהן שהי' מקדש ידי מן הכיור בכל יום קודם עבודתו.

והנה מדברי אדה"ז שחיוב נטילה זו ישנו „אפילו אינו רוצה להתפלל עד לאחר כמה שעות" מוכח, שאין נטילה זו שייכת לתפלה, אלא היא הקדמה ל- כללות עבודת השי"ת „כל היום הזה" (וכמוכח ג"כ מהא שהביא אדה"ז דין זה בהלכות נטילת ידים, דלא כהרמב"ם שהביאו בהל' תפלה²⁶).

ושינוי נוסף מצינו בדברי אדה"ז שם לגבי הרמב"ם – שהרמב"ם הביא גם חיוב רחיצת רגלים, שלפי הפירוש הנ"ל (משו"ת ושב הכהן) מקורו בקידוש רגלים דכהן; ואילו אדמו"ר הזקן (כה-רשב"א) לא הביא אלא חיוב רחיצת ידים – אף שנקט ג"כ הטעם שחיוב זה שייך לקידוש (ידים ורגלים) דכהן²⁷.

26) אלא שבזה י"ל שכיון שהשו"ע הוא הלכה למעשה, כתבו אדה"ז בהל' נט"י על סדר היום.

27) ולא מסתבר לומר שמעיקר הדין גם לדעת אדה"ז צ"ל רחיצת רגלים אלא שלא נהגו עתה מפני הטורח או מפני שאינם עסקניות כמו הידים או לפי שכימינו אין הולכים ברגלים מגולות (ראה ספר המנוחה שם. שו"ת נוב"י שם). דאז הי' אדה"ז מביא כדרכו (ע"ד נוסח הנ"ל) שמעיקר הדין צריך רחיצת רגלים, אלא שבזמננו אין צורך ואין נוהגין כן כו'.

28) פרשתנו ל, יט-כא.

29) פרשתנו כאן, יט. וראה גם רלב"ג, אבר-בנאל כאן. וראה תר"ש (שם, יט אות קח).

30) ראה גם פ"ה המיוחס לראב"ד לספר יצירה (פ"א מ"ג) „ולפי שהידיים עסקניות הן ולפיכך נצטוו ורחצו אהרן ובניו ממנו כו' כדי לטהרם מהיסח הדעת כו'". ע"ש.

31) ראה יומא לב, ב דקידוש וטבילה למדין זמ"ז (ולהעיר מגירסת הר"ח שם).

32) יומא ל, א במשנה. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ה ה"ד.

33) אונקלוס ותיב"ע (בפסוק יט-כא).

34) „ולכך תרגם אונקלוס מלת ורחצו לשון קדושה שאמר ויקדשון ולא תרגם ויטחון כמשפטו בשאר המקומות" (בחי כאן ל, יט). ולהעיר תתרי יומא לב, א ד"ה מקום.

35) משנה יומא שם (כה, סע"א: ל, א; לא, ב). ועוד. רמב"ם שם פ"ה ה"א. ועוד.

הראשון קאי בענין הקדושה, שבוה נאמר „ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם”⁴⁰, שאין הידים ורגלים בגדר ומציאות אחת, וקידוש רגלים בא כהוֹס־פה על הקידוש ידיים⁴¹.

ד. ויש לומר, שזהו החילוק בין ה־הלכה ברמב”ם (לפירוש שו”ת ושב ה־כהן) והדין בשו”ע אדה”ז:

להרמב”ם, רחיצת ידיים כו' בזמן הזה היא מעין דין טהרה שבקידוש ידיים ו־רגלים, וכמפורש בלשונו „חמשה דב־רים (ש)מעבדים את התפלה” – „טהרת ידיים כו'”, ובוה מוסיף, שלשחרית אינו די בטהרת הידים, אלא צ”ל גם רחיצת (פניו ו)רגליו, כקידוש ידיים ורגלים של הכהן לפני עבודתו במקדש⁴².

אמנם אדה”ז ס”ל בפירוש דברי ה־רשב”א, שתקנה זו אינה מצד ענין ה־

טהרה שבקידוש ידיים ורגלים יש דין אחד להידיים ורגלים, דכשם שבטבילה צריך לטבול כל גופו, עד”ז הוא לענין קידוש ידיים ורגלים, שהידיים ורגלים ל־ענין זה הם כמציאות אחת⁴³, ואין טהרה לחצאין, ואילו דין קדושה שבקידוש ידיים ורגלים עיקרו הוא בידים, שבהן נעשות בפועל עבודת המקדש⁴⁴ (והרג־לים הם רק כעין עזר – צ”ל עמידה על הרצפה וכו’)⁴⁵.

[ויש לומר ששני הענינים נרמזים בשני הפסוקים שבפרשה⁴⁶, „ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם”, „ו־רחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו”: ה־פסוק השני קאי בדין טהרה שבקידוש ידיים ורגלים, ולכן נאמר „ידיהם ורגלי־הם” ביחד בלי הפסק, כי לענין הטהרה הם כגוף ומציאות אחת: משא”כ הפסוק

36) ראה השקו”ט בצפ”ע מהד”ת נט, א. צפ”ע עה”ת פרשתנו ל, כא. וראה מג”ח מצוה קו.

37) ראה חינוך שם: משרשי המצוה . . על כן ראוי לנקות הידים שהן העושות במלאכה בכל עת יגעו הכהנים בעניני הבית (אלא פשטות לשונו הוא מטעם נקיות, „לנקות הידים”, וע”ד תחלת הענין ברמב”ן שם). ולהעיר מאברכנאל כאן, שמפרש שני הציוויים דורחצו, „להכה”ג בהכנסו באהל מועד ומזאת הבחינה ה’ עיקר הרחיצה ברגלים כו’, בניו . . ביאר ענינם באמרו או בגשתם אל המזבח . . ובבחינה הזאת היתה רחיצת הידים העסקניות ב־קרבנות המה עיקר הרחיצה כו’.

38) ראה ספרי קרח (יח, ז): מה עבודת מקדש במקדש מקדש ידיו ורגליו כו’ כך אכילת קדשים בגבולים כו’ אי מה להלן ידיו ורגליו כו’ אמרת מקום שצריך ידיו ורגליו מקדש ידיו ורגליו מקום שאין צריך אלא ידיו אינו מקדש אלא ידיו (נמצינו למדין נטילת ידיים מן התורה). וברבינו הלל שם „במקדש משום דקאי במקום קדש וצריך לעלות בכבש ובמזבח כו’”, וראה במפרשי הספרי שם.

39) ל, יט. שם, כא. וראה פנים יפות כאן.

40) ראה צפ”ע עה”ת שם, דמבאר אמאי כתיב „ואח רגליהם” דמשמע דפסיק (ומציין למגילה (ב, ב) ועוד). וראה אוה”ח שם. ועוד. וראה שו”ת שער אפרים סי’ מח (בהגהת בן המחבר). שו”ת חת”ס אורח סקצ”ד. ציונים לתורה (להר”י ענגל) כלל לה (ד”ה וע”ע רש”י עה”ת ואלו). וראה תו”ש פרשתנו במילואים ס”ה. וש”נ.

41) לכאורה יש לחקור כעין זה גם בענין היסח הדעת, אם גדר היסח הדעת הוא שחסר בשמירת ידיו ורגליו, היינו שהוא מדיו טהרה (ע”ד דברי רש”י זכחים כ, סע”ב ד”ה או דילמא. וראה לשון הראב”ד הנ”ל הערה 30), או „דכיון דילפינן בדף י”ט ע”ב מקרא דבבואם ובגשתם והיסח הדעת עושה כמו ביאה חדשה” (צפ”ע קונטרס השלמה לד, ד), ובמילא צריך קידוש חדש.

42) להעיר מלשון הלבוש אורח ס”ד ס”א „וית־279 בנקיות ובטהרה שאין האדם נקרא טהור עד שיביא ידיו במים כמו שמצינו בכהו העובד במקדש שהי צריך לטהר ולקדש ידיו ורגליו כו’”, ולאח”ז הביא מדברי הרשב”א. ע”ש בפרטיות.

ממשיך עלי' קדושה כבמקדש, וה- השוואה היא רק מצד הגברא, שעבודת המתפלל היא כעבודת המקריב.

משא"כ אדה"ז ס"ל שהדמיון לעבודת הכהן אינו מצד תפלה שבמקום קרבן, אלא מפני שה,אדם מפקיד נשמתו עיפה והקב"ה מחזיר לו חדשה ורגועה כדי לעבוד להש"ת בכל יכולתו ולשרתו כל היום הזה כי זה כל האדם לפיכך צרי- כים אנחנו להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי כדי לעבוד עבודתו ולשרתו;

ומטעם זה ס"ל שאין נטילה זו שייכת לגדר טהרה, כי גדר טהרה יתכן רק כהכנה לעבודה מסויימת (תפלה, לימוד התורה, עשיית מצוה וכיו"ב), משא"כ זה שהאדם עובד ה' ,כל היום . . כי זה כל האדם, שבזה נכלל כל עשיותיו במשך כל היום (כולל גם ,כל מעשיך לשם שמים", עד (בלשון הרמב"ם) ,ש,עובד את ה' תמיד" – ולכן ס"ל שזהו מעין דין קדושה שבקידוש ידים ורגלים, ש- קדושה זו אין ענינה לטהר עצמו להבדל ממצבו שלפנ"ז, בכדי שיוכל לעבוד ולשרת, אלא הוא כעין הכשרה לעבודה ושירות.

ה. והנה הובא לעיל שלפי הגירסא הנפוצה ברמב"ם⁴⁶ נזכרה גם רחיצת ה- פנים, שלא היתה בקידוש ידים ורגלים דכהנים במקדש.

ויש לבאר החילוק (לפי גירסא זו)

46 אבל להעיר מפנים יפות כאן: ומה למדו חז"ל רחיצת ידים לתפלה ולסעודה כי התפלה לעמוד לפני הש"י כי והוא ענין ביאת אהל מועד כו'. ע"ש.

47 ראה טושו"ע ושו"ע אדה"ז א"ח סצ"ה ס"ד.

48 הלי' דיעות ספ"ג.

49 וכ"ה בכ"י תימן.

טהרה, אלא מצד דין קדושה⁴⁷, וכמודגש בלשון הרשב"א, לפיכך אנו צריכים ל- התקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש כו", ולא הזכיר לשון של טהרה. ולכן ס"ל שזה מתקיים גם ב- נטילת ידים לחוד, כיון שגם בקידוש ידים ורגלים שבמקדש הי' עיקר ה- קידוש בידים.

ויסוד החילוק ביניהם יש לומר:

להרמב"ם, זה שתיקנו רחיצת ידים ורגלים מעין קידוש ידים ורגלים של כהן הוא מפני שתפלות⁴⁸ כנגד קרבנות תיקנום⁴⁹, וכיון שהתפילה היא כעבודת הכהן במקדש לכן צריכים לקדש ידים ורגלים לפני תפלת שחרית.

והנה יסוד ההפרש בין דין טהרה ש- בקידוש ידים ורגלים ודין קדושה שבו, י"ל, שדין טהרה הוא בעיקר מצד ה- גברא, שמי שאינו טהור אינו ראוי ל- עבודה, משא"כ דין קדושה הוא מצד קדושת המקדש, דקודם שנכנס או עושה עבודה במקדש צ"ל במצב של קדושה יתירה.

וזהו הטעם שס"ל להרמב"ם שרחיצת ידים כו' לפני התפלה היא רק מעין גדר טהרה שבקידוש ידים ורגלים דכהן, כי זה שהתפילה היא במקום קרבנות אינו

43 ראה בחיי שם ,והוא הטעם שתקנו לנו רז"ל נטילת ידים בתפלה ולשון נטילה ירמוז לזה שהוא לשון הגבהה כלשון שאו ידיכם קודש . . ולכך תרגם אנקלוס מלת ורחצו לשון קדושה כו", וראה רמב"ן שם שם' בהמשך להתרגום ,והרחיצה הזאת לקדושה תרגם אותה אנקלוס) ומן הענין הזה תקנו רבותינו נטילת ידים בתחלה כו". וראה רקאנטי שם. רמב"ן מהדורת שעוועל.

44 ברכות כו, ב.

45 כן מפורש בספר המנוחה שם.

הכחות החיצוניים של האדם שבהם הוא אוכל ושותה – דברים השייכים ל- „מעשיך“.

אבל בזמן הגלות, ובכאור"א מִישראל המחוייב בתפלות, צריך לתקן ענין של טהרה גם לבני אדם שהתעסקותם בעניני העולם היא באופן שמכניסים כזה גם את שכלם ולבם, פנימיותם, ולכן צ"ל גם טהרת הפנים, טהרת הכחות הפנימיים, בכל יום לפני תפלת שחרית.

ו. אבל כ"ז הוא לפי הרמב"ם, שרחי"צה זו היא מעין גדר טהרה שבקידוש ידים ורגלים.

אבל לפי מ"ש אדה"ז ש„צריכים אנחנו להתקדש בקדושתו . . כדי לעבוד עבודתו ולשרתו“, גדר הקדושה בשביל כללות עבודת היום, הרי גם בזמן הזה אין צורך ברחיצת הפנים.

והביאור הזה:

נטילה זו הריהי תיכף בבוקר כשקם ממטתו, כלשון אדה"ז בתחילת הסעיף, ובאה בהמשך לאמירת „מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתִי ב־חמלה רבה אמונתך“⁵⁴, שאף שהטעם ב־פשטות שאמירה זו יכולה להיות בידיים בלתי טהורות הוא „מפני שאין קדושה בתיבות נוסח זה, כיון שאין בו שום שם“⁵⁵, הרי מבואר במ"א⁵⁶ שהטעם ה־פנימי לזה הוא לפי שכל הטומאות שב־עולם אין יכולים לטמאות את ה„מודה אני“ של יהודי, שאפילו יהי חסר בענין זה או בענין אחר, אבל ה„מודה אני“ שלו נשאר תמיד בשלימות.

בין הרחיצה לפני תפלת שחרית (שכול־לת גם רחיצת הפנים) ורחיצת ידים ורג־לים של הכהנים – ע"פ פנימיות העני־נים:

החילוק בין פנים לידים ורגלים הוא, שבידים וברגלים שוכן כח העשי של האדם, משא"כ הפנים הם מקום משכן הכחות הנעלים שבו, כח השכל, חוש הראי והשמיעה והדיבור כו'.

וענינם בעבודת האדם הוא, ידיים ורגלים מורים על הכחות החיצוניים שבנפש, שמלוכשים בעניני העולם הזה, ואילו הפנים היינו הכחות הפנימיים, ש־אננם עסוקים (כ"כ) בעניני העולם, דהרי עניני העולם צריכים להעשות בלא לב ולב, מבלי להכניס כזה ראשו ולבו, רק „יגיע כפיך כי תאכל“⁵⁷, יגיע כפיך דוקא ולא יגיעת המוח והלב⁵⁸.

ויש לומר שזהו החילוק לדעת ה־רמב"ם (לגירסא זו) בין קידוש ידים ורגלים בזמן הבית לפני עבודת הכהנים במקדש, והרחיצה שהיא הכנה וטהרה לפני תפלת שחרית, הכוללת גם רחיצת הפנים:

בזמן הבית, כשעבודתם של ישראל בכלל היתה כדבעי, והיינו שהפנים, כחות פנימיים דשכל ומדות, היו תמיד מובדלים מעובדין דחול ועניני העולם, ובפרט ככהן שהוא מובדל לעמוד לשרת לפני ה' ⁵², לא הי' צורך לטהרת הפנים, כ"א קידוש וטהרת ידים ורגלים⁵³, והיינו

(50) תהלים קכח, ב.

(51) לק"ת שלח מב, ריש ע"ד. חוקת טו, ג. ר"ה

טו, ד. ובכ"מ.

(52) ראה רמב"ם רפ"ג ורפ"ד מהל' כלי ה־

מקדש. וראה סוף הל' שמיטה ויובל.

(53) להעיר מפנים יפות שם בהטעם שתיקנו רק

רחיצת ידים.

(54) שכתב שם לפניו ס"א ס"ה (וכן במדה"ת

שם ס"ו).

(55) שר"ע אדה"ז שם.

(56) „היום יום“ י"א שבט (ע' יט).

„כן יחשוב בכל עסקיו ועניניו“⁶⁰, וזה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים ההולכים לפני האלקים כמ"ש שו"ת ה' לנגדי תמיד⁶², והיינו שעד"ז צ"ל כל היום כולו].

ובמילא אין צורך כאן בענין הטהרה שבקידוש ידים ורגלים (כיון שהוא ע"ד דבר שאין מקבל טומאה (לדוגמא – כל שבים⁶³)). כ"א רק גדר קדושה, והיינו שהזמנה והכשרה זו של האדם לעבדו ולשרתו צריכים להביאה לידי מעשה, „להתקדש בקדושתו“ בפועל – ולכן אין צורך ואין מקום לרחיצת הפנים.

(משיחות ח"י אלול תשמ"ה,

ש"פ דברים תשמ"ו)

והיינו שההודאה באמירת „מודה אני“ שרשה הוא ברצונו הפשוט של כאו"א מישראל, שישנו תמיד בכל נפש משר-אל יהי' מי שיהי' ובכל מצב שהוא, וכ-פס"ד הרמב"ם⁵⁷ הידוע שכל איש ישראל רוצה תמיד לקיים רצון קונו.

וענין זה הוא בהדגשה תיכף בקומו משינתו, לפי „שכל אדם כשהקב"ה מחזיר לו נשמתו נעשה כברי' חדשה כמ"ש חדשים לבקרים כו' שהאדם מפקיד נשמתו עיפה והקב"ה מחזיר לו חדשה ורגועה כדי לעבוד להש"ת בכל יכולתו ולשרתו כל היום הזה כי זה כל האדם“, והיינו שכל איש ישראל תיכף כשקם משינתו מוכן הוא לעבוד להש"ת בכל יכולתו ולשרתו כל היום.

[וזהו תוכן אמירה זו דמודה אני, „להתבונן מיד לפני מי הוא שוכב לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, כמ"ש⁵⁸ הלא את השמים ואת הארץ אני מלא כו'⁵⁹ –

(60) שו"ע אדה"ז מהד"ק שם ס"ב. וראה דרכי משה בטור שם ורמ"א א"ח בתחלתו (ממו"צ ח"ג פנ"ב).

(61) תהלים טז, ח.

(62) שו"ע אדה"ז מהד"ת שם ס"ה.

(63) כלים פ"ז מ"ג. רמב"ם הל' כלים פ"א ה"ג.

(57) ספ"ב מהל' גירושין.

(58) ירמ' כג, כד.

(59) סידור אדה"ז בתחלתו.

תשא ב

ובתוס' הקשו „דא"כ במוצאי יו"ט אמאי לא תקינו בשמים (וממשיך) ולכך נראה דביום טוב ליכא נשמה יתירה, ומה שביו"ט שחל להיות במוצאי שבת אין מברכים על הבשמים — „משום ד" שמחת יו"ט ואכילה ושת' מועיל כמו בשמים" (ובמקום אחר כתבו בתוס' „כיון דיש לו מאכלים חשובים וטובים מיישב דעתו ממילא בלא ריח בשמים").

[וכן פסק אדה"ז בשולחנ'ו, דכשחל יו"ט במוצ"ש „א"צ לבשמים שתענוג יו"ט ושמחתו משיב את הנפש"].

וצ"ב במאי פליגי, כי דוחק לומר דפליגי במציאות אם ביו"ט ישנה נשמה יתירה. ובפרט שבזה"ל מפורש שגם ב' יו"ט יש נשמה יתירה.

ב. והנה בתירוצי דברי הרשב"ם — שלכאורה תמוהים הם, כקושיית התוס', דא"כ היו צריכים לברך על הבשמים גם במוצאי יו"ט — יש לומר שכוונתו ע"ד מ"ש הר"ן¹ בטעם שאין מברכים על הבשמים משבת ליו"ט, וז"ל: דמשבת לחול שיצא ממנוחה שלימה לעמל גדול צריך הנחת הנפש כבשמים אבל משבת ליו"ט

א. אי' בגמ': נשמה יתירה ניתנה בו באדם בע"ש במוצאי שבת נוטלין אותה ממנו שנאמר [בפרשתנו: וביום השביעי] שבת וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש (וינפש דורש בנוטריקון ווי נפשי). וכתבו הראשונים (וכן הוא בזה"ל) שזהו הטעם לתקנת חכמים להריח בבשמים בכל מוצאי שבת — כדי להשיב את הנפש ש' דואבת על איבוד הנשמה יתירה במוצאי שבת [וכן פסק אדמו"ר הזקן בשולחנ'ו: הנהיגו חכמים להריח בבשמים בכל מוצ'ש כדי להשיב את הנפש שהיא דו' אבת ליציאת השבת בשביל הנשמה יתירה שהלכה לפיכך מיישבים ומשמחין אותה בריח טוב].

אמנם במוצאי שבת שחל בו יו"ט אין מברכים על הבשמים — ונחלקו הראשונים בטעמו של דבר:

הרשב"ם² כתב „שהרי גם ביו"ט יש לנו נשמה יתירה כשבת".

(1) תענית כז, ב. ועד"ז בביצה טז, א (בשינוי לשון קצת).

(2) לא, יז. וראה בעלי התוס' עה"פ.

(3) פרש"י תענית שם. ובפרש"י ביצה שם „דרשינן ל' אי על הנפש שהלכה לה".

(4) רשב"ם ותוס' פסחים קב, סע"ב. תודה כי — ביצה לג, ב. שו"ת הרשב"א ח"ג סר"צ. ועוד — הובא לקמן בפנים.

(5) ח"ב רח, ב. ח"ג לה, ריש ע"ב.

(6) או"ח ר"ס רצו.

(7) פסחים שם.

(8) פסחים שם ד"ה רב אמר.

(8*) ועד"ז הוא בשו"ת הרשב"א שם. או"ז ח"ב סי' צב בשם ר"י בר' שמואל. ארחות חיים הלכות מגילה אות ג. כל בו סי' מא. ועוד.

(9) ביצה שם סד"ה הנ"ל.

(10) או"ח סתע"ג סי'.
(11) ח"א פא, ב. ח"ג כט, א. רמב, ב. תקו"ז ת"ו

(כב, א). תכ"א (מה, ב). ועוד. וראה שערי זהר לביצה טז, א.

(12) פסחים שם. ועד"ז במאירי שם.

(*) ידועה השקו"ט אם הפירוש לתענית הוא לרש"י — ראה שם הגדולים להחיד"א מערכת רש"י קרוב לסופו.